

příslušnost. Celou situaci pak vhodně doplňují dvě mikrosondy do průběhu konkrétního přijímacího řízení, které vzhledem k charakteru údajů autoři zveřejňují bez citlivých osobních údajů (takto jim je ostatně poskytl i Archiv UK). Ze sondy pak jasně vyplývá, že známky a znalosti nebyly jediným kritériem k přijetí ke studiu. Autoři zde dále upozorňují na celou řadu dalších důvodů, které vstupovaly „do hry“, až např. po intervence mistra školství.

Podobně jako kapitola o studentech, i celá kniha představuje život na Filozofické fakultě v tzv. normalizaci v mnoha podstatných souřadnicích. Všudypřítomná pravidla normalizační ideologie, ale i represe vstupovaly do nejbanálnějších záležitostí v každodennosti fakulty. Tyto regule však bylo možné v některých případech obejít nebo dokonce využít pro prosazení jiných zájmů. Svoji roli sehrávalo pak jednání zainteresovaných osob. Autoři se snažili tyto děje představit bez hodnocení a s odstupem (který jim umožňuje i jistý generační odstup). Vnáší proto do studia naší nedávné historie cenný nadhled, který jim umožnil rozkrýt některé důležité skutečnosti. Určitou nevyváženost knihy je možné spatřovat v přístupu, který více nahrává popisu Filozofické fakulty jako instituce. Najdeme zde ale i důležité vhledy, které představují fakultu jako živoucí komplex, včetně jednání jejího vedení, učitelů a studentů (v tomto ohledu je zdařilá právě kapitola o studentech nebo

i o učitelích, kde dominuje skvělá studie k biografii učitele R. Nového).

Knihy je tak podstatným příspěvkem ke studiu problematiky nedávných dějin vysokého školství, které jsou při chápání celku soudobých dějin velmi důležité. Přesto, že na tomto poli existují klíčové práce, např. od P. Urbáška, není jim věnována pozornost, jakou by si zasloužily. Proto nezbývá než doufat, že se autoři budou věnovat takovému výzkumu dále a pokusí se např. i o zachycení širšího komplexu, než je život na jedné fakultě.

*Hana Zimmerhaklová*

**Tereza Stöckelová:**

*Nebezpečné známosti.*

*O vztahu sociálních věd a společnosti*

Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. 110 s.

Také se budíte uprostřed noci zbrocení potem a na myslí vám tane otázka, jakou budoucnost čeká sociální vědy ve společnosti, zaměřené stále více na ekonomicky vyjádřitelnou efektivitu úspěchu? Co se stane s hodnotou vzdělanosti v době, kdy ministr školství veřejně prohlašuje, že vzdělání je jen pouhá investice, která se musí investorovi (studentovi) vyplatit? Neznamená komodifikace všeho kolem nás jen předzvěst postupného útlumu věd, které „si na sebe nevydělají“ a redukci ostatního vědění jen na „výnosné“ znalosti a informace?

Tyto pocity bude pravděpodobně zažívat velká část sociálních vědců, ať už akademiků, tak neakademiků, kteří sledují vývoj reformy vysokého školství a podpory vědy u nás. Tereza Stöckelová tedy se svojí studií přichází právě v okamžiku, kdy se tzv. láme chleba. V okamžiku, kdy se vládní návrh novely vysokoškolského zákona dostal do vnějšího připomínkového řízení a změna financování vysokého školství omezí rozvoj sociálních věd ve prospěch rozvoje věd přírodních. V okamžiku, kdy by se nejen akademická obec, ale celá společnost měla vyjádřit jednoznačně k podobě vysokoškolského vzdělávání a ke způsobu, jak nakládat s věděním. Zda jako s veřejným statkem (voda, vzduch, přírodní zdroje), nebo jako se soukromou věcí ve výlučném užití držitele autorské licence.

Tereza Stöckelová se jako socioložka zabývá vztahem poznávání a společnosti už nejméně 5 let a je spoluautorkou knih „Akademické poznávání, vykazování a podnikání: Etnografie měnící se české vědy“ (Praha: Sociologické nakladatelství, 2009) nebo „Věda a nevládní organizace – zkušenosti, možnosti, inspirace (Praha: Zelený kruh, 2009). Studie „Nebezpečné známosti“ navazuje na výše zmíněné monografie. Autorka v ní definuje okruh sociálních věd, do kterého zahrnuje především sociologii, sociální antropologii a ekonomii. Vychází z toho, že právě tyto vědy vytvářejí dostatek empirického materiálu pro její

argumentaci. Už samotný název 2. kapitoly *Jak učinit sociální vědy užitečnými – nebo vykáázat, že takovými jsou?* zaujal mou pozornost. Zvědavý čtenář zde nalezne zajímavé příklady vykazování dopadů sociálních věd na společnost v zahraničí, zejména ve Velké Británii. Na druhou stranu právě 2. kapitola se čte velice obtížně. Autorka často mění téma, aniž by své úvahy nějakým způsobem propojovala či uzavírala. Pro čtenáře, který nemá stejně jako autorka schopnost komplexního nadhledu, je to opravdu náročné čtení. Oproti tomu 3. kapitola *Jak sociální vědy utvářejí společnost – a proč si na ně dávat pozor?* se čte mnohem lépe. Autorka se v ní už nebrání tu a tam vysvětlit i obtížněji uchopitelné pasáže. Za velmi obohacující vnímám aplikaci Heisenbergova principu neurčitosti (jinak užívaného především v kvantové fyzice) v ontologickém pojetí sociálních věd. Tereza Stöckelová se snaží ukázat, že se nedá hovořit o působení (jednosměrný pohyb) sociálních věd na společnost, ale spíše o komplexním pohybu vědění ve společnosti. Píše o záměrném i nezáměrném působení sociálních věd na povahu společnosti a na příkladech ukazuje, jak např. opakované sociologické dotazníky (popř. jejich zpracované výsledky) mohou ovlivnit percepce zkoumané skutečnosti. Zaujala mě také autorčina citlivost pro genderovou dimenzi vybraných problémů. Škoda, že se této perspektivě nevěnovala více a neuplatnila ji také v samotném

pohledu na akademickou sféru. Možná by se tak leccos v zákonitostech rozhodování, posuzování a vykazování vědy vysvětlovalo lépe.

Nutno podotknout, že kniha je psána způsobem obvyklým pro odborné eseje v anglosaském světě. Čtenář, který chce s autorkou držet krok, musí nejprve nastudovat všechny referenční prameny a nejlépe taky všechno, co přečetla sama Tereza Stöckelová. Pak teprve bude schopen chápat vazby všech zdánlivě banálních pojmových významů, které autorka užívá. Tím se však, zejména v českém prostředí, významně zužuje okruh potenciálních čtenářů, což mě přivádí k otázce, komu je kniha vlastně určena. Má-li tato studie přispět k veřejné debatě o hodnocení dopadů sociálních věd na společnost, měla by být určena nejen odborné, ale i laické veřejnosti a především tvůrcům politik. Od těch ovšem nelze očekávat tak dobrou orientaci v sociologii, čímž se pro mnohé z nich stane kniha obtížně srozumitelnou. Přestože sociální vědec nemá a nemůže mít kontrolu nad tím, co se s jeho myšlenkami stane a v co budou nakonec přetaveny, jak tvrdí sama autorka, může se zhostit své zodpovědnosti už tím, že se pokusí omezit prostor pro zkomolení a bude se vyjadřovat co nejjasněji. Jinak se vědecká mluva stane pro řadu příjemců jen novodobým „abrakadabra“ a využitelnost, byť dobrých poznatků, je pak téměř nulová.

Nasadě je i druhá otázka: Proč se kniha jmenuje „Nebezpečné

známosti“? Že by velmi šikovně skrytá aluze na román Choderlose de Laclose (zfilmován v roce 1989 M. Formanem pod názvem Valmont)? Nebo jde jen o laciný trik, jak vzbudit v případných čtenářích zvědavost? Či pokus o argotový ekvivalent pro kontakty se zástupci mimoakademických aktérů společnosti (např. občanského sektoru) těch akademiků, kteří se odmítli uzavřít do „slonovinové věže“ čisté vědy? Hledám i jinou odpověď. Autorka se pokouší na několika případech ukázat, jak obtížně lze uchopit a jak dopředu téměř nejde nikdy predikovat, jaký vztah může vzniknout mezi myšlenkou (výstupem ze sociálně vědního výzkumu) a společností, resp. co může myšlenka ve společnosti způsobit a jak společnost zpětně působí na podobu myšlenky. Podle ní mohou být sociální vědy nejen užitečné, ale také potenciálně nebezpečné, protože působí jako spolutvůrce veřejných politik, a je tedy třeba si na ně dávat pozor. Studie „Nebezpečné známosti“ se tak podobně jako Laclosův román stávají kritikou soudobé společnosti. Autorka není jen nestrannou socioložkou, která by pouze popisovala stav společnosti. Z vybraných příkladů i použité argumentace lze vycítit určitou kritiku způsobu, jakým Rada pro vědu, výzkum a inovace (RVVI) přistupuje k hodnocení vědeckého výstupu v sociálních vědách. U studie bych očekávala méně angažovaný přístup a uvítala bych i možnost vytvořit si vlastní úsudek, pokud by autorka

avedla názory jak kritiků, tak obhájců zatím uplatňované metodiky RVVI. I jinak studie vykazuje nedostatky, které sama autorka uvádí jako důsledek přístupů založených na výhradně kvantitativním měření výkonu (např. parciálnost vědeckého výstupu, zaměření na úzkou skupinu odborníků aj). Jak si to vysvětlit? Jak znám dosavadní práci Terezy Stöckelové, tak odmítám připustit, že je natolik nesebekritická, že káže vodu a pije víno. Spíš to vypadá, že se prostě jen systému provokativně vysmívá a ukazuje nám, jak je to vlastně snadné „vyrábět RIVové body“, aniž by výstup vypovídal cokoliv o povaze hodnoceného vědeckého výkonu. Vždyť

samotná studie „Nebezpečné známosti“ je z pohledu RVVI dokonalým vědeckým výstupem: je podpořena Grantovou agenturou ČR, má minimálně 65 stran započítatelných jako monografie, obsahuje anglické *summary*, seznam použité literatury a rejstřík, včetně řady citačních (a jistě také recipročních) odkazů. Také představuje dílčí a nedostatečně zralé dílo, které bude moci být ještě mnoho let rozvíjeno a za veřejné prostředky doplňováno. Jinak by to vypadlo, že se Tereza Stöckelová chytila do vlastní pasti a dopustila se chyb, které sama v knize popisuje.

*Zuzana Hloušková*